

УДК 340

Пілюков Ю. О.
*кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри кримінального права та процесу
Західноукраїнський Національний університет,
провідний фахівець Тернопільський науково-
дослідний експертно-криміналістичний центр МВС
України*

Форми використання спеціальних знань під час розслідування воєнних злочинів

Росія є державою учасницею Женевських конвенцій 1949 року, водночас з перших днів повномасштабної війни, розв'язаної проти України, вона зухвало порушує норми міжнародного гуманітарного права. Своїми діями ворог щоденно вчиняє злочини, що підпадають під юрисдикцію міжнародного кримінального Суду. Їх загальний перелік міститься у Римському Статуті, що ратифікований Законом України № 3909-IX від 21.08.2024 і набрав чинності для нашої держави 01.01.2025 [1].

Відповідно до ст. 5 Статуту, міжнародний кримінальний Суд має юрисдикцію стосовно злочину геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів та злочину агресії. На сьогодні ці протиправні дії знайшли своє відображення у відповідних статтях Кримінального кодексу України.

З лютого 2022 року, найбільша кількість кримінальних проваджень порушувалась за ознаками саме ст. 438 КК України «Воєнні злочини» [2]. Їх всебічне та неупереджене розслідування потребує від слідчих органів високої майстерності, вмілого використання спеціальних знань, застосування сучасних криміналістичних засобів та комп'ютерних технологій.

Найбільш поширеною процесуальною формою використання спеціальних знань під час розслідування воєнних злочинів є залучення спеціалістів до проведення слідчих (розшукових) дій. Підбір спеціалістів визначається залежно від об'єкта посягання, часу, місця та способу вчинення кримінального правопорушення, наявних слідів злочину, завданих збитків та інших визначальних чинників.

Фіксацію обстановки місця події за допомогою фото та відеотехніки, виявлення та вилучення типових криміналістичних слідів здійснюють, як правило, спеціалісти-криміналісти Національної поліції. У випадках, що пов'язані з пострілами, вибухами, пожежами, загибеллю людей - залучають спеціалістів у галузі вибухотехніки, зброезнавства (балістики), дослідження матеріалів, речовин та виробів, судової медицини тощо.

Якщо об'єктом огляду є споруда яка має спеціальне призначення, слідчий залучає спеціалістів, що володіють знаннями у тих галузях, що визначають специфіку даного об'єкта. Наприклад, до огляду зруйнованого

пам'ятника архітектури, музею або іншої подібної споруди, доцільно залучати мистецтвознавців, художників, скульпторів, архітекторів які зможуть визначити культурну цінність об'єкта, встановити чи відноситься він до витвору мистецтва тощо.

В ході проведення слідчих (розшукових) дій виявляють значну кількість різноманітних слідів. Серед них – сліди-предмети, сліди-відображення, сліди-речовини. Так, у місцях вибухів виявляють окремі деталі боєприпасів, їх уламки та вражаючі елементи, зруйновану військову техніку, автотранспорт, залишки будівельних матеріалів, побутової техніки, різноманітні предмети з ознаками дії відкритого полум'я, продукти горіння (кіптява), а також тіла загиблих та їх фрагменти [3, с. 536].

Типовими завданнями слідчих та правоохоронних органів у місцях огляду масової загибелі людей, в результаті ракетних обстрілів або авіаударів, є пошук, виявлення та ідентифікація трупів. Переважну більшість тіл загиблих ідентифікують шляхом візуального ототожнення - за ознаками зовнішності або за наявними речами та документами. В окремих випадках, проведення візуального впізнання буває не можливим - з причин повного спотворення зовнішності загиблого, обвуглення або фрагментації тіла. В таких випадках спеціалісти проводять впізнавальну фотозйомку трупа, дактилоскопіювання та відбір біологічних зразків для порівняльного дослідження.

Під час огляду спеціалістами можуть вирішуватись також ситуаційні завдання щодо встановлення напряму і траєкторії польоту безпілотної літальної апарату, снаряда, ракети, керованої авіабомби або іншого боєприпасу, розльоту його уламків після влучання та вибуху, розповсюдження ударної та термічної хвиль. Зібрані вихідні дані та речові докази у подальшому можуть бути використані як об'єкти дослідження ситуаційних обставин пострілу та вибуху.

Таким чином тіла загиблих, речові докази, окремі процеси та явища, що супроводжують воєнні злочини потребують обов'язкового проведення експертних досліджень. Така процесуальна форма використання спеціальних знань, як призначення судових експертиз, вважається найбільш кваліфікованою, ефективною та обґрунтованою, оскільки спирається на наукові знання експертів.

З метою встановлення причин смерті, характеру та ступеню тяжкості тілесних ушкоджень призначаються *судово-медичні експертизи*. У свою чергу, *молекулярно-генетичні експертизи* призначаються у випадках необхідності отримання геномної інформації про генетичні ознаки невідомих трупів загиблих, їх останків та частин тіла. В подальшому геномна інформація використовується з метою розшуку осіб, зниклих безвісти, ідентифікації невідомих трупів, їх останків та частин тіла [4].

Важливу роль під час розслідування відіграють результати *військової експертизи*, до основних завдань якої, віднесено: встановлення обставин застосування та дій військових формувань; встановлення обставин, що призвели до настання тяжких наслідків, загибелі людей, втрати озброєння, військової техніки, об'єктів державної влади та інфраструктури, особистого майна громадян під час застосування військових формувань встановлення відповідності дій (бездіяльності) посадових осіб вимогам керівних документів (покладених обов'язків) [5].

З метою встановлення видів озброєння та боєприпасів, що застосовувались під час бойових дій, призначаються судові *експертизи зброї*, основними завданнями яких є визначення виду, системи (моделі) та калібру вогнепальної зброї, реактивних та нереактивних гранатометів, мінометів, артилерійських гармат, протитанкових ракетних комплексів, реактивних систем залпового вогню, зенітно-ракетних комплексів та боєприпасів до них [5].

Метою призначення *експертиз вибухових пристроїв* є визначення виду та потужності вибуху, дослідження конструктивних особливостей вибухового пристрою, способу його виготовлення, встановлення здатності ініціювати вибух при певних обставинах. *Пожежно-технічна експертиза* - визначає причини, умови та процеси виникнення пожежі, час та шляхи її розповсюдження, обставини, що сприяли її виникненню та розповсюдженню [5].

З метою перевірки факту можливого застосування хімічної зброї, слідчі органи можуть призначити також *експертизу сильнодіючих і отруйних речовин*. Причини та обставини заподіяння екологічної шкоди оточуючому середовищу, здоров'ю людей, дозволить встановити *екологічна експертиза*.

Під час розслідування важливим є визначення технічного стану пошкоджених об'єктів цивільної та критичної інфраструктури. З цією метою призначається *будівельно-технічна експертиза*, а для встановлення розміру завданої матеріальної шкоди - *оціночно-будівельна*. Залишкова вартість військового майна і техніки військового призначення, розмір матеріальної шкоди, завданої внаслідок обстрілу, вибуху або інших злочинних дій, визначається під час проведення оціночної *експертизи військового майна*.

Товарознавча експертиза призначається з метою встановлення матеріальної шкоди, що заподіяна власнику майна, а *транспортно-товарознавча* дозволяє встановити вартість матеріального збитку, завданого власнику транспортного засобу. За певних обставин, крім зазначених експертиз, також можуть призначатися *комп'ютерно-технічні, портретні, психологічні, психіатричні* та інші види.

Суттєве значення має також консультативна форма використання спеціальних знань, а серед непроцесуальних форм – проведення перевірок за криміналістичними обліками, попереднє дослідження спеціалістами речових доказів з правом надання довідок та висновків, що стосуються ідентифікації осіб, дослідження зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв, слідів вибуху або пострілу, наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, сильнодіючих лікарських засобів [6].

Таким чином, ефективне використання спеціальних знань у зазначених формах, забезпечує якісне збирання та дослідження слідів воєнних злочинів, створення належної доказової бази для майбутніх розглядів справ у міжнародному кримінальному Суді.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Римський Статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998. Ратифікований Законом № 3909-IX від 21.08.2024. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 05.04.2025).
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341- III.

Редакція № 4012-IX від 09.10.2024. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 07.04.2025).

3. Пілюков Ю. О., Юсупов В. В., Банах С. В. Огляд будівель і споруд, які зазнали артилерійських обстрілів та бомбардувань під час розслідування воєнних злочинів : collective monograph. Ed. by V.M. Stratonov. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. 876 р. URL : <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/322/8779/18380-1?inline=1> (дата звернення: 09.04.2025).
4. Про державну реєстрацію геномної інформації людини : Закон України від 09 липня 2022 № 2391-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20#Text> (дата звернення: 09.04.2025).
5. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень. Затверджено Наказом № 53/5 Міністерства юстиції України від 08.10.1998 (у редакції наказу Міністерства юстиції України 26.12.2012 № 1950/5). Редакція від Редакція від 17.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
6. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 14.04.2025).

УДК 340

Шрамко О. М.

*доктор філософії в галузі права, директор
Тернопільський науково-дослідний експертно-
криміналістичний центр МВС України, доцент
кафедри кримінального права та процесу,
Західноукраїнський Національний університет*

Криміналістична класифікація та загальна характеристика корупційних кримінальних правопорушень

Згідно існуючих визначень, до корупційних кримінальних правопорушень належать кримінально карані діяння, які полягають у неправомірному використанні (зловживанні) посадовими особами органів державної влади або органів місцевого самоврядування наданої їм влади або свого посадового становища в особистих інтересах або інтересах третіх осіб.

Згідно з абзацом 1 примітки до ст. 45 КК України, *корупційними кримінальними правопорушеннями* вважаються кримінальні діяння, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 КК України, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 КК України [КК].

Кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, відповідно до другого абзацу примітки до цієї статті, вважаються кримінальні правопорушення, передбачені ст. 366-2, 366-3 КК України [1].

За критерій покладений в основу віднесення кримінальних